

## WYBORY PARLAMENTARNE W ROSJI (12 XII 1993 r.)

### 1. Sytuacja polityczna przed wyborami

Proces kształtowania się suwerennej państwowości Rosji rozpoczął się formalnie wraz z przyjęciem „Deklaracji suwerenności państwowej Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Rosyjskiej” z 12 czerwca 1990 r. a zakończył z chwilą rozpadu Związku Radzieckiego i zmianą 25 grudnia 1991 r. nazwy państwa na Federację Rosyjską. Niekwestionowanym liderem przemian ustrojowych w Rosji był Borys Jelcyn. Najpierw jako przewodniczący parlamentu a następnie od 10 lipca 1991 r. prezydent.

Utworzenie Federacji Rosyjskiej nie spowodowało żadnych istotnych zmian w strukturze i zasadach funkcjonowania naczelnych organów państwa. Od początku istnienia suwerennego państwa narastały w Rosji konflikty wokół metod sprawowania władzy a w szczególności podziału kompetencji między poszczególnymi organami państwa. Rozbieżności te miały najczęściej podłoże personalne i wiązały się z ambicjami poszczególnych polityków.

Konflikt o kompetencje i zakres władzy nasilił się znacznie na początku 1993 r. Nastąpiło wyraźne zdominowanie Rady Najwyższej i Zjazdu Deputowanych Ludowych przez przeciwników prezydenta. Przyczyną narastania konfliktu były spory dotyczące kompetencji decyzyjnych poszczególnych organów władzy oraz stosunek do kierunku i tempa reform w państwie.

W konsekwencji zaostrzania się konfliktu pomiędzy parlamentem a B. Jelcynem ten ostatni zarządził referendum ogólnonarodowe, które miało rozstrzygnąć o poparciu dla prowadzonej przez prezydenta polityki. Obywatelom zadano cztery pytania. Dwa z nich dotyczyły poparcia dla prezydenta i realizowanej przez niego polityki. Pozostałe miały rozstrzygnąć o przyspieszonych wyborach prezydenckich i parlamentarnych. Wyniki przeprowadzonego 25 kwietnia 1993 r. referendum przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wyniki referendum z 25 kwietnia 1993 r.

	Treść pytania	Tak	Nie
1.	Czy masz zaufanie do prezydenta Federacji Rosyjskiej?	58,67%	39,20%
2.	Czy zgadzasz się na politykę społeczno-gospodarczą realizowaną przez prezydenta Federacji Rosyjskiej i rząd od 1992 r.	53,05%	44,56%
3.	Czy uważasz, że należy przeprowadzić wcześniejsze wybory Prezydenta Federacji Rosyjskiej?	49,49%	30,21%
4.	Czy uważasz, że należy przeprowadzić wcześniejsze wybory deputowanych ludowych Federacji Rosyjskiej?	67,17%	19,30%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rossijskoj Gaziety z 19 maja 1993 r., s. 2 i 3.

Wyniki referendum były pomyślne dla B. Jelcyna. Poparcie, którego udzieliło mu społeczeństwo zachęciło prezydenta do podjęcia działań na rzecz zahamowania zapędów parlamentu do zawłaszczania na swoją rzecz coraz szerszych uprawnień władczych.

Interpretując na swoją korzyść opinie obywateli wyrażone w referendum B. Jelcyn uszytywnił swoją postawę wobec parlamentu. Z drugiej strony przewodniczący Dumy Rusłan Chasbułatow nie zamierzał poczynić żadnych ustępstw na rzecz władzy wykonawczej. Więcej nawet, polityka konfrontacyjna ze strony władzy ustawodawczej wobec urzędującego prezydenta uległa dalszej eskalacji. Parlament dokonując kolejnych nowelizacji konstytucji znacznie ograniczył kompetencje władzy wykonawczej. Z przyznanych prezydentowi jeszcze w listopadzie 1991 r. nadzwyczajnych uprawnień pozostało już niewiele. Najważniejszymi przyczynami pogłębiania się kryzysu władzy w Rosji były odmienne koncepcje dotyczące kierunków przemian ustrojowych w państwie, konserwatyzm parlamentu oraz ogromne ambicje polityczne ludzi ze szczytów władzy. Dodac należy, iż parlament był wówczas zdominowany przez polityków „drugiego garnituru” z okresu Związku Radzieckiego, którzy teraz zasmakowali władzy.

W drugiej połowie 1993 r. konflikt między prezydentem a parlamentem osiągnął stan krytyczny. Zjazd Deputowanych Ludowych planował dokonanie ostatecznej rozprawy z B. Jelcynem na swej listopadowej sesji. Po dokonaniu kolejnej zmiany konstytucji miano pozbawić prezydenta faktycznych uprawnień.

Uprzedzając zamiary Zjazdu Deputowanych Ludowych B. Jelcyn na mocy dekretu prezydenckiego z 21 września 1993 r. rozwiązał Zjazd Deputowanych Ludowych i Radę Najwyższą. Jednocześnie zarządził na 12 grudnia 1993 r. wybory parlamentarne. W tym samym dniu miało się odbyć także referendum konstytucyjne.

W odpowiedzi na decyzje prezydenta Rada Najwyższa na swym posiedzeniu z 21 na 22 września podjęła uchwałę o pozbawieniu B. Jelcyna funkcji prezydenta. Zjazd Deputowanych Ludowych zatwierdził tę decyzję w trakcie swego posiedzenia z 23 na 24 września.

Reakcja prezydenta była zdecydowana. Podjął on decyzję o rozwiązaniu Dumy oraz Zjazdu Deputowanych Ludowych. Wierne mu wojska otoczyły gmach parlamentu. Po wielokrotnych próbach nakłonienia przywódców parlamentarnej opozycji antyprezydenckiej do poddania się 4 października wojsko dokonało szturm na „Biały Dom” i kosztem ponad 150 ofiar śmiertelnych po obu stronach konfliktu zdobyło siedzibę parlamentu. Przywódców opozycji aresztowano.

Decyzja B. Jelcyna o rozwiązaniu parlamentu została uznana przez Sąd Konstytucyjny Rosji za niezgodną z prawem. Ale nawet wypowiadający się w tej sprawie sędziowie tego trybunału podkreślali, iż był to nie tylko konflikt personalny spowodowany sprzecznościami między władzą wykonawczą i ustawodawczą, ale przede wszystkim konflikt między przeszłością i przyszłością. Wprawdzie prezydent naruszył konstytucję, ale zrobił to w interesie i dla obrony praw obywateli. Uczynił tak, aby można było kontynuować politykę reform<sup>1</sup>. Zmieniennym pozostaje także fakt, iż tylko 26 na 90 rad terenowych potępiło decyzję B. Jelcyna o rozwiązaniu parlamentu. Upewniło to prezydenta w przekonaniu o słuszności wprowadzenia przejściowych rządów prezydenckich.

Borys Jelcyn wykorzystał zaistniałą sytuację do przeforsowania własnego projektu konstytucji. Zgromadzenie Konstytucyjne na swym posiedzeniu 12 lipca 1993 r., a więc krótko po referendum, przyjęło prezydencki projekt konstytucji<sup>2</sup>. Został on przesłany w celu aprobaty do wszystkich podmiotów Federacji Rosyjskiej. W związku z rozwiązaniem parlamentu pozostała tylko jedna możliwość wprowadzenia konstytucji w życie – referendum.

## 2. Ordynacja wyborcza

Wybory do dwuizbowego parlamentu Federacji Rosyjskiej odbyły się w oparciu o specjalnie w tym celu wydane akty prawne. Zasady przeprowadzenia wyborów do Dumy Państwowej regulował dekret prezydenta z 1 października 1993 r. Aktem prawnym tej samej rangi 11 października 1993 r. prezydent określił zasady dokonywania wyborów do Rady Federacji<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Por. J. Poprzeczko, *Wypalony dom*, Polityka 16 X 1993 r., nr 42.

<sup>2</sup> Prezydencki projekt konstytucji został poparty przez 433 na 685 członków Komisji Konstytucyjnej.

<sup>3</sup> „Położenie o wyborach deputatów Gosudarstwiennoj Dumy w 1993 gody, utwierdzono ukazom Prezidenta Rossijskoj Federacji ot 1 oktjabria 1993 g. nr 1557”, Rossijskaja Gazieta z 8 X 1993 r. „Położenie o wyborach

Obydwie ordynacje wyborcze miały wyraźnie jednorazowy charakter i dotyczyły wyłącznie wyborów do obu izb parlamentu w grudniu 1993 r.

Ordynacje określiły wybory jako powszechne, równe, bezpośrednie i tajne.

W celu przeprowadzenia wyborów powołano Centralną Komisję Wyborczą (CKW). Jej przewodniczącym mianował prezydent. Także pozostałych dwudziestu członków powoływał prezydent, ale po ich uprzednim wyłonieniu przez organy przedstawicielskie (10 osób) i organy władzy wykonawczej podmiotów Federacji (10 osób). Procedurę powoływania CKW nadzorował Sąd Najwyższy.

Powołano także okręgowe i obwodowe komisje wyborcze. Każdy podmiot Federacji Rosyjskiej posiadał przynajmniej jeden okręg wyborczy. Każde ugrupowanie polityczne, które zarejestrowało swoją listę wyborczą, a także każdy kandydat, miał prawo wyznaczyć do komisji wyborczej swego przedstawiciela z głosem doradczym. W dniu wyborów kandydaci lub ugrupowania zgłaszające swych kandydatów mogli delegować do komisji wyborczych po pięciu swoich przedstawicieli.

W wyborach do Dumy Państwowej przyjęto proporcjonalno-większościową ordynację wyborczą. Ogólną liczbę mandatów określono na 450. Połowę deputowanych wybierano z listy federalnej. Pozostali deputowani wybierani byli w jednomandatowych okręgach wyborczych. W efekcie wyborca dysponował dwoma głosami. Jeden głos oddawał na listę partii lub bloku wyborczego podkreślając na niej jedno nazwisko. Był to głos zaliczany zarówno liście jak i kandydatowi. Drugi głos oddawał wyborca na osobę kandydującą w jednomandatowym okręgu wyborczym.

Zgłoszenie kandydata w jednomandatowych okręgach wyborczych wymagało spełnienia pewnych wymogów formalnych. Aby wystawić swego przedstawiciela wolna grupa wyborców musiała uzyskać dla niego poparcie wyrażone podpisami co najmniej 1% wyborców z danego okręgu. Ze zgłoszeniem własnego kandydata należało się spieszyć, ponieważ w przypadku uzyskania przez kilku kandydatów tej samej liczby głosów o uzyskaniu mandatu decydował wcześniejszy termin zarejestrowania kandydata.

Jeszcze wyższe wymogi postawiono przed ugrupowaniami pragnącymi zarejestrować swoich kandydatów na liście federalnej. Prawo zgłaszania kandydatów do tej listy miały tylko te partie i koalicje wyborcze, które wcześniej zostały zakwalifikowane przez Centralną Komisję Wyborczą do udziału w wyborach. Ponadto musiały one spełnić jeszcze dodatkowe warunki. Na 35 dni przed do udziału w wyborach. Ponadto musiały one spełnić jeszcze dodatkowe warunki. Na 35 dni przed wyborami każda z ubiegających się o prawo zgłoszenia kandydatów do listy federalnej partii czy koalicji musiała zebrać 100 tys. podpisów wyborców. Poczyniono jednak dodatkowe zastrzeżenie. Z jednego podmiotu federacji można było zebrać nie więcej niż 15% ogółu wymaganych podpisów. Każda partia czy blok wyborczy mogły przedstawić na jednej liście liczbę kandydatów nie przekraczającą o 20% ogólnej liczby deputowanych wybieranych do Dumy<sup>4</sup>.

W podziale mandatów z listy federalnej, podobnie jak w okręgach, mogli uczestniczyć kandydaci tylko z tych ugrupowań, których listy wyborcze uzyskały w skali federacji poparcie minimum 5% wyborców. W przypadku nie spełnienia tego wymogu przez żadną z partii czy blok wyborczy wybory zostałyby unieważnione.

Wyniki wyborów do Dumy, zgodnie z ordynacją, powinny być podane do publicznej wiadomości w ciągu miesiąca od dnia wyborów. W wyborach w 1993 r. zostały one ogłoszone już 25 grudnia.

Przy ustalaniu wyników wyborów przyjęto kilka podstawowych zasad. Z list federalnych wykreślano nazwiska wszystkich kandydatów, którzy uzyskali mandat w okręgu. Zasada ta świadczy o przyjęciu założenia o pierwszeństwie mandatu bezpośredniego nad mandatem z list partyjnych.

Na odmiennych zasadach opierała się ordynacja wyborcza do Rady Federacji. Stanowiła ona, iż w skład Rady wchodzi po dwóch deputowanych z każdego podmiotu Federacji Rosyjskiej<sup>5</sup>. Również w tej ordynacji przyjęto zasadę większościową. Każdy z wyborców dysponował dwoma

deputatowi Sowietu Federacji Federalnego Sobrania Rossijskiej Federacji w 1993 gody, utwierdzono ukazom Prezidenta Rossijskiej Federacji ot 11 oktiabria 1993 g. nr 1626", Rossijskaja Gazieta z 19 X 1993 r.

<sup>4</sup> Do Dumy z listy federalnej wybierano 225 deputowanych. Partia czy komitet wyborczy mogły więc zgłosić nie więcej niż 270 kandydatów.

<sup>5</sup> Wybierano więc 178 deputowanych. Z każdego z 89 podmiotów Federacji po dwóch.

głosami. Wskazywał więc na dwóch kandydatów którym udzielał poparcia. Cechą specyficzną wyborów do Rady Federacji było również to, że prawo zgłaszania kandydatów miały także ogólnokrajowe bloki partyjne w skład których wchodziły organizacje regionalne, czego nie przewidywała ordynacja wyborcza do Dumy.

Ordynacje wyborcze przewidywały procedury w przypadku nieobsadzenia mandatów lub ich zwolnienia. W sytuacji kiedy wybory w okręgu nie odbyły się lub zostały uznane za nieważne CKW wyznaczała nowy termin wyborów. Istnieje wtedy obowiązek zmiany składu komisji wyborczej.

W przypadku zwolnienia mandatu w jednomandatowym okręgu wyborczym CKW w ciągu siedmiu dni wyznacza termin wyborów uzupełniających<sup>6</sup>. Kiedy opróżnieniu ulega mandat deputowanego do Dumy z listy federalnej to decyzją Dumy obsadza go następna osoba z tej samej listy partyjnej<sup>7</sup>. Inny jest tryb postępowania w przypadku anulowania mandatów partii z listy federalnej. W takim przypadku CKW w ciągu siedmiu dni rozdziela mandaty między pozostałe partie zgodnie z ogólnymi zasadami. Gdyby pozostała tylko jedna lista partyjna mandaty byłyby nieobsadzone<sup>8</sup>.

### 3. Programy wyborcze

Partie polityczne w Federacji Rosyjskiej działają w oparciu o specjalną ustawę, która zakłada procedurę rejestracji partii. Już na początku 1992 r. według rejestru Ministerstwa Sprawiedliwości zarejestrowanych było 37 partii<sup>9</sup>. Występuje wyraźny trend do szybkiego przybywania nowych partii politycznych. Nie jest to jednak proces żywiołowy. Można raczej wskazać na inną tendencję. Wiele partii politycznych chętnie wstępuje w związki koalicyjne z ugrupowaniami o podobnych założeniach programowych. Jeżeli tylko pozwalają na to ambicje przywódców, to związki takie mają ważną cechę a mianowicie są w miarę trwałe.

Wskazując na pewną specyfikę rosyjskich partii politycznych należy skonstatować, iż występuje wiele małych ugrupowań o silnie zróżnicowanym obliczu politycznym. Nie jest to jednak specyfika wyłącznie rosyjska. Podobne zjawisko występuje również w pozostałych krajach postkomunistycznych. Jest ono efektem kształtowania się dopiero sił politycznych w tych państwach i trwającymi próbami stworzenia optymalnego, z punktu widzenia wyborców, modelu organizacyjno-politycznego podziału sceny politycznej. Należy tego dokonać w taki sposób, aby możliwie najpełniej odzwierciedlić najważniejsze, a nie drugo- i trzecioplanowe, różnice w opcjach politycznych obywateli. Jak się okazuje wypracowanie takiego modelu jest bardzo trudne i musi upłynąć dużo czasu, aż uda się to osiągnąć.

Drugą cechą rosyjskiego systemu partyjnego jest kreowanie ugrupowań politycznych przez ludzi aparatu rządzenia. Różnorodność interesów grupowych i osobistych oraz nakładające się na to indywidualne ambicje polityczne często prowadzą do tworzenia przez polityków swego własnego zaplecza. Od tego jest już tylko krok do powoływania własnej organizacji.

Kolejnym znakiem szczególnym systemu partyjnego w Rosji jest skupienie życia politycznego prawie wyłącznie w wielkich ośrodkach miejskich. Poza te ośrodki praktycznie nie wykraczają nawet struktury partyjne.

W Rosji partie polityczne powstawały pospiesznie. Zawsze były jakieś powody, aby podejmować decyzje błyskawicznie. Działo się tak zarówno w sytuacjach głębokich kryzysów politycznych jak i przy okazji wyborów parlamentarnych i prezydenckich.

W efekcie możemy mówić o wykształceniu się na rosyjskiej scenie politycznej trzech podstawowych nurtów ideowo-politycznych. Pierwszy stworzony przez polityków opowiadających

<sup>6</sup> Mandat pozostaje nieobsadzony, jeżeli do końca kadencji Dumy pozostaje mniej niż dziewięć miesięcy.

<sup>7</sup> W przypadku kiedy na liście partyjnej nie ma już więcej kandydatów mandat pozostaje nieobsadzony.

<sup>8</sup> Por. E. Toczek, *System parlamentarny Federacji Rosyjskiej*, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Raport nr 69, Warszawa 1995, s. 9.

<sup>9</sup> Zob. E. Zieliński, *Współczesna Rosja. Studium polityczno-ustrojowe*, Warszawa 1995, s. 99.

się za reformami określono jako opcję liberalno-demokratyczną. Cechą charakterystyczną tej tendencji jest jej silne rozbieżności organizacyjne i niekiedy wyraźnie odmienne koncepcje polityczne nie pozwalające na wspólne działanie.

Drugi nurt to obrońcy rosyjskiej mocarstwowości czyli nacjonaliści. Tu także występują różnice organizacyjne i programowe, ale nieporównanie mniejsze niż w przypadku wcześniej wzmiankowanej opcji.

Wreszcie kolejna tendencja polityczno-organizacyjna a mianowicie ugrupowania postkomunistyczne. W tym przypadku można mówić o największej zwartości zarówno programowej jak i organizacyjnej. Chociaż ta opcja także nie jest jednolita.

W wyborach parlamentarnych w 1993 r. ambicje ubiegania się o miejsca w Dumie miały aż 24 ugrupowania. Podjęły one wysiłki w celu sprostanania wymogom formalnym stawianym przez ordynację wyborczą partiom ubiegającym się o zarejestrowanie ich kandydata lub list kandydatów. Centralna Komisja Wyborcza dopuściła do udziału w wyborach tylko 13 partii i bloków politycznych.

### **Koalicja „Wybór Rosji” (Blok „Wybor Rossii”)**

Utworzony przed wyborami sojusz kilkunastu partii i organizacji politycznych. W jego szeregach znalazły się m.in. Demokratyczna Rosja i Demokratyczny Wybór. Liderem Koalicji został Jegor Gajdar. „Wybór Rosji” to najbardziej proreformatorsko nastawione ugrupowanie polityczne. W jego szeregach skupili się najbliżsi współpracownicy B. Jelcyna. Stąd przyjęło się nazywać Blok „partią prezydencką” lub „partią nomenklatury”. Skupiła ona w swoich szeregach ogromny potencjał intelektualny i niemałe doświadczenie w sprawowaniu władzy. Nie bez znaczenia był fakt, iż aktywny ugrupowania pozostawał powiązany zawodowo z organami władzy wykonawczej w terenie.

W swoim programie ugrupowanie opowiadało się za kontynuacją reform w dotychczasowym kształcie. Szczególnie podkreślano konieczność przyspieszenia transformacji ustrojowej i przemian własnościowych. Liberalny program przyspieszenia tempa reform gospodarczych opierał się na poszerzeniu sfery własności prywatnej oraz stworzeniu dogodniejszych warunków dla gospodarki rynkowej. W efekcie uwidaczniała się teza o ograniczeniu funkcji socjalnej państwa na rzecz jego opieki nad przedsiębiorcami.

W zakresie polityki zagranicznej wskazywano na aktywny udział Rosji w europejskich strukturach ponadpaństwowych oraz wzrost aktywności na świecie. Pojawiła się również koncepcja nowego federalizmu między państwami byłego Związku Radzieckiego.

W trakcie kampanii wyborczej uwidoczniło się silne poparcie dla Bloku środków masowego przekazu, które w tym okresie były szczególnie łaskawe dla „ludzi prezydenta”. Nie bez znaczenia dla wyników wyborów pozostawał fakt, że „Wybór Rosji” dysponował sporymi środkami finansowymi pochodzącymi m.in. z banku „Alfa” i „Prima-Bank”.

### **Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji (Liberalno-diemokratyczieskaja partija Rossii)**

Jest to jedna z najbardziej znanych na świecie partii rosyjskich. Popularność zawdzięcza głównie osobowości swojego przywódcy Władimira Żyrynowskiego. Głoszone przez niego często populistyczne i demagogiczne hasła oraz brak skrępowania w formułowaniu kontrowersyjnych poglądów niepokoją światową opinię publiczną. Rodzą także obawy co do odpowiedzialności tego polityka i jego ugrupowania.

Partia W. Żyrynowskiego jest ugrupowaniem o charakterze nacjonalistyczno-populistycznym. Pozostaje w opozycji wobec prezydenta B. Jelcyna.

L-DPR opowiada się za umocnieniem państwa w historycznych granicach Rosji, powrotem do mocarstwowej pozycji na arenie międzynarodowej, wstrzymaniem redukcji armii i kompleksu militarno-przemysłowego, ochroną mniejszości rosyjskiej poza granicami. Negatywnie odnosi się do demokratycznych reform. Żąda ograniczenia prywatyzacji.

pozytywny program partii można ująć w kilku zasadniczych тезach:

1. Rosji potrzebna jest silna władza prezydencka. Ugrupowanie W. Żyrynowskiego jako jedno z nielicznych poparło projekt konstytucji zgłoszony przez B. Jelcyna, wskazując nawet na konieczność stworzenia warunków dla jeszcze silniejszej władzy prezydenckiej.

2. Należy odbudować dawną potęgę Rosji w granicach z 1917 r. na zasadzie guberni.
3. Gospodarkę powinna napędzać produkcja i eksport uzbrojenia.
4. Państwo za swoje podstawowe zadanie powinno uznać walkę z bezrobociem.
5. Po dojściu do władzy i szybkim wprowadzeniu głośzonych haseł obiecują natychmiastową poprawę warunków życia.

W obecnych warunkach panujących w Rosji obietnice składane przez Liberalno-Demokratyczną Partię Rosji zjednują jej bardzo duże poparcie. Okazuje się, że wiele osób ludzi się jeszcze, iż szybko uda się odbudować dawne imperium i w cudowny sposób zapewnić powszechny dobrobyt.

### **Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej (*Komunističeskaja partia Rossijskoj Fiedieracii*)**

Jest to najliczniejsza, bo zrzeszająca ponad 500 tys. członków partia polityczna w Rosji pozostająca w opozycji wobec B. Jelcyna. Organizacja posiada rozbudowane struktury i sprawnie działający aparat.

Partia opowiada się za spowolnieniem tempa reform, ich racjonalizacją, poszerzeniem zakresu interwencjonizmu państwowego w sferę gospodarki oraz rozbudowaniem funkcji opiekuńczej państwa. Podkreśla konieczność zachowania tożsamości i tradycji narodowej. Ta teza z programu wywarła szczególnie mocne piętno na koncepcjach określających główne kierunki polityki zagranicznej. Partia lansuje tezę o powrocie do bilateralnego modelu podziału wpływów w świecie pomiędzy Rosję i Stany Zjednoczone. Wpływy w Europie Środkowej rezerwuje wyłącznie dla Rosji. W tym kontekście nie dziwi fakt, iż partia Gienadija Ziuganowa przeciwstawia się jakimkolwiek zbliżeniu z państwami zachodnimi.

W polityce wewnętrznej opowiada się za odtworzeniem systemu radzieckiego z wyraźną przewagą władzy ustawodawczej nad wykonawczą. Oznacza to w praktyce postulat ograniczenia władzy prezydenta. W referendum konstytucyjnym partia opowiedziała się przeciw prezydenckiemu projektowi konstytucji.

### **Agrarna Partia Rosji (*Agrarnaja partija Rossii*)**

Jest to partia o charakterze centrolewicowym. Skupia ona głównie ludzi związanych z bardzo szeroko rozumianym aparatem zarządzającym kolchozami i sowchozami. W szeregach partii znajduje się wielu dawnych działaczy związków zawodowych i rad deputowanych ludowych. Jest więc to partia dawnej nomenklatury niższego szczebla. Znajduje ona poparcie wśród z natury konserwatywnego elektoratu wiejskiego.

Z racji swego składu członkowskiego i klienteli politycznej opowiada się za zachowaniem kolchozów i sowchozów. Zdecydowanie sprzeciwia się prywatyzacji ziemi, a co za tym idzie, także prawu swobodnego obrotu ziemią i tworzeniu indywidualnych gospodarstw chłopskich.

Przywódca partii Michaił Łapszin często krytykował Borysa Jelcyna za przeprowadzanie reform kosztem najuboższych warstw społecznych. Partia optuje za wzmocnionym interwencjonizmem państwowym w sferę gospodarki, szczególnie w sprawy wsi. Postuluje stworzenie systemu gwarancji socjalnych dla wszystkich zatrudnionych na wsi w sektorze państwowym.

### **Blok Wyborczy „Jawlinskij-Bołdyriew-Łukin” (*Izbiratielnyj blok „Jawlinskij-Bołdyriew-Łukin”*)**

Ugrupowanie to znane pod nazwą „Jabłoko” cieszy się znacznym poparciem w środowiskach inteligencji i menedżerów. Czołową postacią ugrupowania jest Grigorij Jawlinskij twórca programu reform pod nazwą „500 dni” i „Wielka szansa” nie zrealizowanych przez M. Gorbaczowa.

„Jabłoko” jest demokratyczną formacją polityczną skupiającą najbardziej dojrzałą i ofensywnie nastawioną grupę reformatorów. W sensie programowym jest to ugrupowanie opowiadające się za stopniowym i rozważnym ale konsekwentnym wprowadzaniem reform politycznych i rynkowych. Reformy powinny być inspirowane „oddolnie”, pobudzać indywidualne inicjatywy i odpowiadać na lokalne zapotrzebowania i oczekiwania.

Blok Jawlinskiego stanowi konstruktywną opozycję wobec administracji B. Jelcyna. Nie zyskał wprawdzie szerszego poparcia w terenie, ale udało mu się pozyskać wsparcie niektórych kół finansjery, np. grupy kapitałowej „Most”, banku „Stolicznyj” i „Menatep”.

### **Ruch Polityczny „Kobiety Rosji” (*Politiczeskoje dżiżenije „Żenszciny Rossii”*)**

Jest to powstała w 1993 r. koalicja skupiająca organizacje kobiece. Na jej czele stoi przewodnicząca Związku Kobiet Rosji Alewtina Fiedułowa.

Program polityczny ugrupowania ma wyraźnie centrowy charakter. Można w nim dostrzec tezy podobne do formułowanych przez główne ugrupowania demokratyczne powiązane z administracją B. Jelcyna.

Z bardziej szczegółowej analizy podstawowych tez programowych nasuwa się wniosek, iż głównym zadaniem organizacji i jej podstawowym celem jest zapewnienie kobietom szerszego dostępu do ośrodków władzy. Odnieść można wrażenie, że jest to podstawowa teza programowa. Wszystko inne jest tylko jej pochodną lub uzupełnieniem.

### **Partia Rosyjskiej Jedności i Pojednania (*Partija Rossijskiego Jeddinstwa i Sogłasija*)**

Jest to partia, która na rosyjskiej scenie politycznej, wśród ugrupowań demokratycznych, plasuje się w okolicach centrum. Opowiada się za reformami na drodze ewolucyjnej. Krytycznie jest nastawiona do „terapii szokowej”, której istoty społeczeństwo nie jest w stanie zrozumieć i zaakceptować. Na czele ugrupowania stanął wicepremier Siergiej Szachraj. W składzie partii znalazło się wielu członków rządu oraz osoby związane z innymi ośrodkami władzy, w tym także z prezydentem<sup>10</sup>. Nie jest tajemnicą, iż sympatię do lansowanych przez partię zasad programowych deklarował również premier W. Czernomyrdin. Ze względu na rozległe powiązania z szeroko rozumianym aparatem władzy ugrupowanie S. Szachraja uważane było za partię nomenklatury. Często stawiano nawet znak równości między tą partią a „Wyborem Rosji” zakładając, że obydwie partie reprezentują tę samą opcję polityczną. Sam przywódca PRJIP uważał, że jego ugrupowanie nie tyle należy do przeciwników „Wyboru Rosji” co raczej jest jego oponentem. Główne różnice dotyczą tempa reform i ich zakresu. Jak już wcześniej wskazano program S. Szachraja jest o wiele mniej radykalny.

### **Demokratyczna Partia Rosji (*Diemokraticzeskaja partija Rossii*).**

Zjazd założycielski odbył się w maju 1990 r., a partia została zarejestrowana w marcu następnego roku. Przewodniczącym ugrupowania jest Nikołaj Trawkin. DPR jest ugrupowaniem o charakterze centrowym. Jej program zakłada przeprowadzanie stopniowych reform politycznych i gospodarczych. Zdecydowanie przeciwstawia się „szokowej” wersji przeprowadzania reform. Łagodne, ale konsekwentnie realizowane przeobrażenia ustroju politycznego i gospodarczego powinny służyć narodowi. Partia w swoim programie podkreśla szczególnie mocno służebną rolę państwa wobec narodu.

Na rosyjskiej scenie politycznej Demokratyczna Partia Rosji nie zajęła wyraźnie określonego miejsca. Jest uważana za ugrupowanie centrowe, ale w zasadniczym podziale pomiędzy zwolennikami a przeciwnikami B. Jelcyna nie określiła się jednoznacznie. Wprawdzie przestrzega przed rządami autorytarnymi, ale z drugiej strony poparła decyzję o rozwiązaniu parlamentu w 1993 r. uznając jednocześnie, iż decyzja ta była sprzeczna z konstytucją. Taki, między innymi, brak zdecydowania w ocenie działań administracji rosyjskiej, rozbieżności w kierownictwie co do taktyki politycznej oraz brak stałego kontaktu z oddziałami partii w terenie spowodował znaczną utratę wpływów ugrupowania szczególnie poza Moskwą.

### **Sojusz Obywatelski „Na Rzecz Stabilności, Sprawiedliwości i Postępu” (*Grażdanskij sojuz „Wo Imia Stablnosti, Sprawiedliwosti i Progressa”*)**

Organizacja skupia szereg ugrupowań o dość różnych koncepcjach programowych. Trzon koalicji stanowi Sojusz Obywatelski oraz kierowany przez Arkadija Wolskiego Rosyjski Związek Przemysłowców i Przedsiębiorców.

<sup>10</sup> Z ugrupowaniem S. Szachraja byli związani m.in. doradca B. Jelcyna – Siergiej Stankiewicz i były przewodniczący Rady Narodowości w rozwiązanym parlamencie – Ramazan Abdułatipow.

Wynikiem pewnego kompromisu jest zestaw haseł stanowiących ogólny zarys zasad politycznych lansowanych przez organizację. W efekcie powstała, eklektyczna w niektórych fragmentach, namiastka programu politycznego. Podstawowe wartości, które Sojusz chce realizować są określone dosyć enigmatycznie. Mówi się o konieczności podejmowania działań na rzecz budowy społeczeństwa demokratycznego, rozwijania gospodarki rynkowej i integracji z gospodarką światową. W zakresie polityki wewnętrznej podkreśla się szczególnie konieczność zachowania integralności terytorialnej Rosji i jej szczególnej pozycji we Wspólnocie Niepodległych Państw.

Przed puczem sierpniowym Sojusz był bliższy poglądom komunistycznym niż reformatorskim. Z czasem jednak, szczególnie po odejściu Demokratycznej Partii Rosji Nikołaja Trawkina i Ludowej Partii Wolnej Rosji Aleksandra Ruckoja, zaczął ewoluować w kierunku reformatorów, głosząc hasła umiarkowanych reform drogą ewolucyjną, respektowania realiów gospodarczych i politycznych Federacji. Sojusz jest zdecydowanym przeciwnikiem szybkich rozwiązań<sup>11</sup>.

Wśród zwolenników Sojuszu dominuje kierownicza kadra zarządzająca gospodarką, przewodniczący kołchozów i sowchozów, działacze związków zawodowych oraz dowódca kadra wojskowa.

Ze względu na założenia programowe ugrupowanie Arkadija Wolskiego plasowane jest w centrum rosyjskiej sceny politycznej.

### Rosyjski Ruch Reform Demokratycznych

#### *(Rossijskoje dżiżenije diemokraticzeskich rieform)*

Jest to ugrupowanie o orientacji centroliberalnej zrzeszające organizacje społeczne z terenu całej Rosji. Głównymi ośrodkami aktywności Ruchu są Moskwa i Sankt Petersburg. Na czele Komitetu Wykonawczego stoi Gawrił Popow a do czołowych przywódców należy mer Sankt Petersburga Anatolij Sobczak. Ugrupowanie opowiada się za głębokimi reformami ustrojowymi i gospodarczymi, ale w wielu kwestiach negatywnie ocenia działania podejmowane przez rząd i prezydenta. Odbierane jest jako konstruktywna opozycja wobec ekipy sprawującej władzę.

Ruchowi nie udało się stworzyć spójnego, jednolitego i atrakcyjnego dla wyborców programu politycznego.

#### *„Godność i Miłosierdzie” („Dostoinstwo i Miłosierdije”)*

Jest to ugrupowanie polityczne o typowo wyborczym charakterze. Powstało bezpośrednio przed wyborami jako porozumienie kilkunastu organizacji społecznych. Wyraźnie dominują wśród nich organizacje kombatanckie i inwalidzkie. Na czele zrzeszenia stanął wiceprzewodniczący Rosyjskiej Akademii Nauk Konstantin Frołow.

Ugrupowanie nie dopracowało się szerszego programu politycznego. Opowiada się za przeobrażeniami ustrojowymi i gospodarką rynkową, ale realizowaną w ograniczonym zakresie. Ich program reform ma wyraźnie umiarkowany charakter. Wskazuje się w nim na konieczność ograniczenia zasięgu bezwzględniego monetaryzmu na rzecz rozwiązań cząstkowych i realizowanych etapowo. Kładą wyraźny nacisk na realizację funkcji opiekuńczej państwa.

Nie poparli prezydenckiego projektu konstytucji. Jednoznacznie opowiadają się za parlamentarną gabinetową formą rządu. Wprawdzie „Godność i Miłosierdzie” jest uważane za ugrupowanie dawniej nomenklatury, to jednak zdecydowanie odcina się ono od jakichkolwiek powiązań z postkomunistami. Na rosyjskiej scenie politycznej „Godność i Miłosierdzie” plasuje się pomiędzy centrum a lewicą.

#### Zjednoczenie „Przyszłość Rosji – Nowe Imiona”

##### *(Objedinenije „Buduszczeje Rossii – Nowyje Imiena”)*

W Polsce ugrupowanie to jest bardziej znane jako „Przyszłość Rosji – Nowe Nazwiska”. Zjednoczenie to powstało na bazie młodzieżowego skrzydła „Sojuszu Obywatelskiego”. Na jego czele stanął przewodniczący Rosyjskiego Związku Młodzieży Wiaczesław Łaszczewskij. W szeregach

<sup>11</sup> Por. J. Krawulski, *Wybory parlamentarne i prezydenckie u wschodnich sąsiadów Polski w latach 1992-1995 (Litwa, Rosja, Ukraina, Białoruś)*, Poznań 1995, s. 44.

organizacji znaleźli się także byli działacze komsomołu, młodzieżowych struktur dawnej partii A. Ruckoja – „Wolna Rosja” oraz innych ugrupowań młodzieży.

Ugrupowanie stoi na pozycjach centrowych. Wprawdzie opowiada się za gospodarką rynkową, ale jednocześnie wskazuje na szczególne zadania państwa wynikające z konieczności realizacji przez nie funkcji opiekuńczej wobec najsłabszych warstw społeczeństwa. W swym programie Przyszłość Rosji wskazuje na konieczność poprawy funkcjonowania państwa w sferze społecznej. Nie do końca są konsekwentni także w sprawie zakresu i tempa reform rynkowych. W sprawie własności ziemi na przykład wahają się. Są za jej prywatyzacją, ale ze znacznymi ograniczeniami. Podobnie jest z wieloma innymi sprawami dotyczącymi prywatyzacji i przemian gospodarczych.

Opowiadając się za parlamentarno-prezydencką formą rządu stanęli w opozycji wobec koncepcji ustrojowych lansowanych przez B. Jelcyna.

W kampanii wyborczej ugrupowanie zastosowało swoistą taktykę. Zgłoszono mianowicie na listach wyborczych głównie osoby nie znane szerszemu ogółowi. Miało to być dowodem na wprowadzenie do życia publicznego ludzi nowych nie obarczonych żadnym bagażem doświadczeń i koneksji politycznych. Lansowano koncepcję wymiany dotychczasowych, głównie postkomunistycznych elit na nowe.

### Zjednoczenie Konstruktywno-Ekologiczne „Cedr” (Konstruktivno-ekologiczeskoje objednienije „Kiedr”)

Ugrupowanie to powstało bezpośrednio przed wyborami. Stanowi ono luźną asocjację różnych organizacji ekologicznych. Nie dopracowało się zwarteo, szerszego programu politycznego. Głoszone przez „Cedr” hasła programowe pozwalają, z pewną ostrożnością, uznać to ugrupowanie za centrolewicowe. Opowiada się ono za reformami, ale krytycznie ocenia dokonania rządu W. Czernomyrdina. W swym programie koncentruje się głównie na kwestiach związanych z ochroną środowiska naturalnego. Przywódcą Zjednoczenia jest gen. Aleksander Lebied<sup>12</sup>.

Obok wymienionych powyżej ugrupowań politycznych o udział w wyborach ubiegały się również inne partie i bloki polityczne. Z różnych powodów decyzją Centralnej Komisji Wyborczej zostały one dopuszczone do walki o mandaty do parlamentu. W ten sposób zostały zakwestionowane listy wyborcze np. lewicowej koalicji Zjednoczenie Wyborcze „Ojczyzna” czy Rosyjskiego Sojuszu Ogólnonarodowego. Podobny los spotkał ugrupowania nacjonalistyczne: Narodowo Republikańską Partię Rosji oraz Partię Konstytucyjno-Demokratyczną/Partię Wolności Narodowej. Wielu komentatorów rosyjskiej sceny politycznej interpretuje fakt niedopuszczenia do udziału w wyborach szczególnie tych ostatnich ugrupowań jako swoisty akt odwetu politycznego za poparcie, którego udzieliły one w konflikcie październikowym ówczesnemu przewodniczącemu Rady Najwyższej Rusłanowi Chasbatowowi i wiceprezydentowi Aleksandrowi Ruckojowi.

Ogółem, z różnych powodów, do wyborów nie przystąpiło aż jedenaście ugrupowań, które w okresie kampanii wyborczej zgłaszały chęć poddania się procedurom demokratycznym<sup>13</sup>.

## 4. Kampania wyborcza

Kampania wyborcza miała dosyć gwałtowny przebieg. Ze względu na przyspieszony termin wyborów nie wszystkie ugrupowania zdążyły należycie do niej się przygotować. Dotyczyło to zarówno sprawności organizacyjnej jak i jednoznaczności oraz spójności programowej. W programach wyborczych wielu ugrupowań wyraźnie można było dostrzec hasła populistyczne, nastawione na pozyskanie mało wyrobionych politycznie wyborców. Programy te charakteryzował również brak konsekwencji i spójności wewnętrznej. W efekcie największe zainteresowanie wyborców

<sup>12</sup> Ibidem, s. 46.

<sup>13</sup> Były to: Koalicja „Nowa Rosja”, Koalicja Prawicowo-Liberalna „Sierpień”, Narodowo-Republikańska Partia Rosji, Partia Konserwatywna, Partia Konstytucyjno-Demokratyczna/Partia Wolności Narodowej, Rosyjska Partia Chrześcijańsko-Demokratyczna, Rosyjski Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny, Rosyjski Sojusz Ogólnonarodowy, Stowarzyszenie Niezależnych Profesjonalistów, Zjednoczenie Wyborcze „Ojczyzna”, Zjednoczenie Wyborcze „Partia Konsolidacji”.

wzbudzały programy wyborcze najbardziej znanych i popularnych sił politycznych. Trzeba tu wyraźnie podkreślić, iż w Rosji, podobnie jak w większości krajów postkomunistycznych, do najbardziej popularnych w społeczeństwie należą umiarkowane nurty reformatorskie oraz ugrupowania postkomunistyczne. W Rosji dodatkowo, w tak szerokiej skali, dużą sympatią obywateli cieszą się ugrupowania polityczne o wyraźnie prawicowo-nacjonalistycznym charakterze. To zjawisko można łatwo wytłumaczyć. Rosja jako jedyne państwo z byłego bloku wschodniego straciła szczególnie na znaczeniu na arenie międzynarodowej. Ze światowego mocarstwa została zdegradowana do roli wprawdzie dużego, ale jednego z wielu państw posiadających potencjał jądrowy. Wielu obywateli byłego mocarstwa nie chce pogodzić się z utratą mocarstwowości Rosji. Szuka nadziei na odbudowę jej poprzedniej pozycji na arenie międzynarodowej w programach partii postkomunistycznych i nacjonalistycznych.

W kampanii wyborczej dominowało kilka zasadniczych problemów. Po pierwsze było to odniesienie do aktualnie realizowanego przez rząd i prezydenta programu społeczno-gospodarczego, szczególnie kierunku i tempa przeobrażeń ustrojowych i rynkowych. Drugim ważkim problemem była analiza i ocena społecznych skutków przeprowadzanych reform i obciążenia jakie z nich wynika dla przeciętnego obywatela. Kwestią kolejną była, szerzej omówiona powyżej, sprawa międzynarodowej pozycji Rosji a w tym również jej rola we Wspólnocie Niepodległych Państw.

Jak można sądzić na podstawie przeprowadzanych przed wyborami sondaży opinii publicznej, większość wyborców oddając swe głosy na kandydatów poszczególnych ugrupowań wyborczych sugerowała się powyżej przedstawionymi kryteriami.

## 5. Przebieg i rezultaty wyborów

Wybory, zgodnie z decyzją prezydenta, odbyły się 12 grudnia 1993 r. Wybrano wówczas 444 deputowanych do Dumy. Frekwencja wyborcza była bardzo niska i wyniosła zaledwie 54,8%.

Tabela 2. Podział mandatów w Dumie Państwowej

Ugrupowanie	Ogółem mandatów	W okręgach jednomandatowych	Z listy federalnej
„Wybór Rosji”	96	56	40
Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji	70	11	59
Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej	65	33	32
Agrarna Partia Rosji	47	26	21
Blok Jawlinski-Bołdyriew-Łukin	33	13	20
Partia Rosyjskiej Jedności i Pojednania	27	9	18
Kobiety Rosji	25	4	21
Demokratyczna Partia Rosji	21	7	14
Sojusz Obywatelski	18	18	0*
Rosyjski Ruch Demokratycznych Reform	8	8	0*
„Godność i Miłosierdzie”	3	3	0*
Przyszłość Rosji – Nowe Nazwiska	1	1	0*
Niezależni	30	30	0
<b>Razem</b>	<b>444</b>	<b>219**</b>	<b>225</b>

\* - Ugrupowanie nie przekroczyło progu 5%; \*\* - Nie obsadzono 6 mandatów w okręgach jednomandatowych; źródło: ITAR TASS 25 XII 1993 r.

W przewidzianym terminie nie odbyły się wybory w Tatarstanie i Czeczenii. W Tatarstanie wybory zostały przeprowadzone dopiero w marcu 1994 r. Mandaty otrzymało pięciu deputowanych z okręgów jednomandatowych do Dumy i dwóch deputowanych do Rady Federacji. W Czeczenii wybory nie odbyły się.

W związku z powyższym w Dumie pozostał nieobsadzony jeden mandat, a w Radzie Federacji dwa mandaty.

Pierwsze posiedzenie Dumy zostało zwołane przez prezydenta B. Jelcyna na dzień 11 stycznia 1994 r. W wyniku porozumień międzypartyjnych i deklaracji poszczególnych deputowanych w niższej izbie parlamentu powstał układ sił politycznych zobrazowany w tab. 3. Pokazuje ona również ruchy personalne, które dokonywały się pomiędzy poszczególnymi frakcjami i grupami parlamentarnymi. Jak widać z przytoczonego przykładu, zasadniczy układ sił nie ulegał zmianie. Można mówić jedynie o niewielkich przesunięciach, które miały co najwyżej znaczenie kosmetyczne.

Tabela 3. Frakcje i grupy parlamentarne w Dumie Państwowej

Nazwa ugrupowania i nazwisko lidera		Mandaty	
		10 V 1994	27 X 1994
<i>Frakcje parlamentarne</i>			
„Wybór Rosji”	J. A. Gajdar	76	74
Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji	W. W. Żyrynowski	61	64
Agrarna Partia Rosji	M. J. Łapszyn	55	55
Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej	A. G. Ziuganow	45	45
Rosyjska Partia Jedności i Pojednania	M. Szachraj	32	31
Blok Wyborczy „Jawlinski-Bołdyriew-Łukin”	G. A. Jawlinski	27	29
Ruch Polityczny Kobiety Rosji	J. F. Łachowa	23	23
Demokratyczna Partia Rosji	N. I. Trawkin	15	15
<i>Grupy parlamentarne</i>			
Nowa Polityka Regionalna	W. S. Miedwiediew	67	60
Związek Liberalno-Demokratyczny 12 grudnia	B. Fiodorow	30	32
Rosyjska Droga	S. N. Baburin	13	13
Poza frakcjami i grupami		7	7

Źródło: E. Toczek, *System parlamentarny Federacji Rosyjskiej*, Kancelaria Sejmu. Biuro Studiów i Ekspertyz. Raport nr 69, Warszawa 1995, s. 22.

Znacznie lepszą pozycję mieli zwolennicy prezydenta w Radzie Federacji. Tu układ sił był znacznie korzystniejszy dla B. Jelcyna. Wprawdzie wyższa izba rosyjskiego parlamentu ma słabszą pozycję w systemie organów państwa niż Duma, to niemniej jej udział w życiu politycznym jest znaczący.

Orientacyjnie i w sposób dalece niepełny układ sił politycznych w Radzie Federacji przedstawia tabela 4. Zestawienie to zawiera zaledwie fragmentaryczne dane dotyczące tylko tej grupy deputowanych w stosunku do których udało się ustalić ich przynależność organizacyjną. Wielu członków Rady Federacji nie przyznaje się do powiązań z żadną partią a nawet nie ujawnia swoich sympatii politycznych. Akcentują w ten sposób swą niezależność. W znakomitej większości przypadków są to tylko pozory niezależności. Na uwagę zasługuje także fakt, iż duża grupa parlamentarzystów to osoby piastujące kierownicze funkcje w organach przedstawicielskich i wykonawczych republik i innych jednostek terytorialnych. Wśród nich było 43 szefów administracji.

18 przewodniczących rad najwyższych republik, krajów lub obwodów, aż 10 przewodniczących rad ministrów republik, 6 prezydentów republik i przewodniczących parlamentów<sup>14</sup>.

Tabela 4. Układ sił politycznych w Radzie Federacji

Orientacja polityczna	Liczba mandatów	
	ogółem	poszczeg. ugrupowania
<i>Proreformatorscy demokraci</i>	48	
Wybór Rosji		40
Blok Jawlinski-Bołdyriew-Łukin		3
Partia Rosyjskiej Jedności i Pojednania		4
Rosyjski Ruch Demokratycznych Reform		1
<i>Umiarkowani reformatorzy</i>	23	
<i>Centrowa opozycja antyrządowa</i>	36	
<i>Opozycja komunistyczna i socjalistyczna</i>	20	
Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej		15
Agrarna Partia Rosji		3
Socjalistyczna Partia Pracy		1
Partia Socjaldemokratyczna		1
<i>Skrajni nacjonałiści</i>	2	
Ruch Kozaków na Kubaniu		1
Narodowa Rada Rosjan		1

Źródło: E. Zieliński, *Współczesna Rosja. Studium polityczno-ustrojowe*, Warszawa 1995, s. 164.

Panorama składu politycznego Rady Federacji wzbudzała nadzieję na poparcie rządów B. Jelcyna w reformowaniu państwa i zespolenia republik oraz innych jednostek terytorialnych w stabilizacji państwowości. Nie bez znaczenia pozostawało to wobec rozdrobnienia składu Dumy i potrzeby przywrócenia operatywności działania aparatu państwowego rozkojarzonego w okresie walki o władzę między organami federacji<sup>15</sup>.

Dokonując ogólnej analizy wyników wyborów do Dumy należy wskazać na duże rozdrobnienie partyjne w parlamencie. Jest to cecha powszechnie występująca w państwach wchodzących dopiero na drogę demokratycznych przeobrażeń ustrojowych. Zjawisku temu nie zapobiegło nawet wprowadzenie progu zaporowego w wysokości 5% dla ugrupowań wyborczych wystawiających listy federalne. Ustawodawca nie był konsekwentny, ponieważ z drugiej strony sankcja ta była łagodzona przez wprowadzenie zasady obsadzania połowy mandatów w Dumie w jednomandatowych okręgach wyborczych, gdzie nie stosowano absolutnie żadnych ograniczeń. Wprawdzie próg wyborczy przekroczyło tylko osiem ugrupowań, ale w Dumie znalazło się ich aż dwanaście. Konsekwencją tego były trudności z wyłonieniem większości parlamentarnej. Z sytuacji takiej korzystała władza wykonawcza skupiona w ręku prezydenta. Mimo iż nie posiadał on poparcia większości parlamentarnej, wcale nie musiał obawiać się niekorzystnych dla swej polityki decyzji tej izby parlamentu, gdyż ona sama pozostawała w stanie wewnętrznego rozbitcia.

Wyniki wyborów wywołały pewne zaniepokojenie zarówno w Rosji jak i na arenie międzynarodowej. Niespodziewanie wysokie zwycięstwo nacjonalistów i komunistów spowodowało

<sup>14</sup> Por. E. Zieliński, *Współczesna Rosja*, s. 165.

<sup>15</sup> *Ibidem*, s. 165.

dyskusję na temat przyszłości reform w Rosji. Uważane za faworyta w wyborach ugrupowanie Jegora Gajdara wprawdzie uzyskało najwięcej mandatów w Dumie, ale znacznie mniej niż się powszechnie spodziewano.

Wyniki wyborów były sporym zaskoczeniem. Porażka prezydenta i rządu była bardzo widoczna. Życzliwe władzy środki masowego przekazu nie próbowały nawet udawać, że nic się nie stało. Komentarze jednoznacznie wskazywały, że nowo wybrana Duma będzie bardziej konserwatywna i mniej przyjazna prezydentowi niż jej poprzedniczka.

Do Dumy, obok zdeklarowanych przeciwników B. Jelcyna: ugrupowania W. Żyrynowskiego i komunistów G. Ziuganowa, weszła także Demokratyczna Partia Rosji N. Trawkina. W parlamencie znalazł się m.in. Wasilij Starodubcew oraz były przewodniczący Rady Najwyższej ZSRR Anatolij Łukianow. W. Żyrynowski zwyciężył w okręgu obejmującym Flotę Czarnomorską oraz w wielu innych obwodach w których większość wyborców stanowili wojskowi.

Analizując przyczyny klęski partii rządowych można wskazać na kilka spraw. Najważniejszą wydaje się być silne niezadowolenie społeczne z tzw. polityki terapii szokowej. Trwała ona przynajmniej od 1992 r. i nie przyniosła oczekiwanych rezultatów, czyli poprawy sytuacji ekonomicznej obywateli. Nic też nie wskazuje na szybką realizację tego programu. Położenie materialne ogromnej większości obywateli jest obecnie dwa czy nawet trzy razy gorsze niż było na początku lat osiemdziesiątych. Nadal spada produkcja i wzrasta bezrobocie. Postępuje upadek służby zdrowia, oświaty i całej strefy socjalnej. Tylko w okresie od kwietnia do października 1993 r. ceny podstawowych artykułów wzrosły pięciokrotnie<sup>16</sup>.

Inna przyczyna porażki ugrupowań rządzących tkwi w upokorzeniu samoświadomości Rosjan. Do niedawna tkwili oni w przekonaniu o przynależności do jednej z najpotężniejszych nacji świata. Teraz okazuje się, że są narodem biednym, poniżanym i bezradnym.

Teśknota za powrotem do mocarstwowości jest bardzo silna. Ludzie są podatni na demagogiczne slogany i zapewnienia o szybkim powrocie do dawnej potęgi. Może nie zawsze w to wierzą, ale chętnie słuchają. Świadczy o tym popularność programów wyborczych lidera nacjonalistów W. Żyrynowskiego.

Kampania wyborcza była przede wszystkim walką skrajnych sił politycznych. W tych warunkach nie miały szans na powodzenie partie reprezentujące programy centrowe i umiarkowane. Stąd porażka takich ugrupowań jak np. „Sojusz Obywatelski”, socjaldemokraci czy socjaliści<sup>17</sup>.

Prezydent Rosji nie miał w Dumie swej politycznej reprezentacji. Ugrupowania popierające prezydenta pozostały samodzielne organizacyjnie i programowo. Sytuacja jeszcze bardziej się skomplikowała kiedy w czerwcu 1994 r. „Wybór Rosji” przeszedł do opozycji. Konflikty między Dumą a prezydentem systematycznie narastały.

Konstytucyjny model sprawowania władzy w Rosji przyznaje bardzo szerokie uprawnienia prezydentowi. Ma on praktycznie możliwość sprawowania rządów nawet przy braku poparcia ze strony parlamentu. Uprawnienia prezydenta do wydawania aktów prawnych w postaci dekrétów, kontrola nad parlamentem i rządem, prawo rozwiązania Dumy a także możliwość kreowania własnych, prezydenckich organów państwowych daje mu bardzo szeroki zakres władzy, którą B. Jelcyn skrzętnie wykorzystuje.

<sup>16</sup> Por. R. Miedwiediew, *Rosyjski pejzaż po wyborach*, Dziś. Przegląd Społeczny 1994, Nr 4 (43), s. 99 i dalsze.

<sup>17</sup> Ibidem, s. 102.